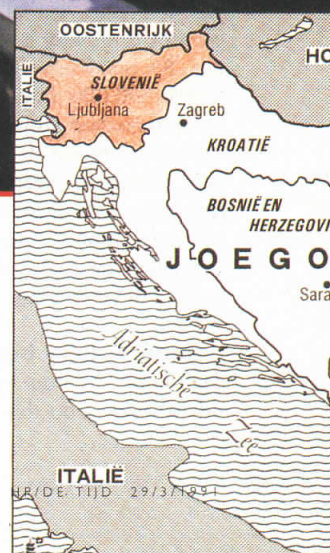

Passeport

Crisis in de Balkan: Joegoslavië, het grootste Balkan-land, dreigt uiteen te vallen, en het heeft vorige week maar een haar gescheeld of het leger had de noodtoestand afgeroepen. De zes autonome republieken (Servië, Kroatië, Slovenië, Macedonië, Montenegro en Bosnië-Herzegovina) en twee provincies (Kosovo en Vojvodina) waaruit de federatie bestaat, willen op eigen benen verder. Slovenië heeft dat streven inmiddels via constitutionele weg, een referendum, kenbaar gemaakt. Servië en Kroatië willen eenzijdig uit de federatie stappen, en vooral dat laatste heeft tot veel onlusten, demonstraties en zelfs doden geleid, en de positie van president Slobodan Milosevic onder zware druk gezet.

Intussen maakt Slovenië zich op om 'solo' te gaan. Maar hoe doe je zo iets? Er blijken bergen te moeten worden verzet. De ingenieur en de oude badkuip, een slimme ontwerper van postzegels, de vlag en het lindeboomblaadje: de perikelen van een land in wording. Wording? Als alles goed gaat.

Slovenija

IGOR ZNIDARSIĆ

*Wees gezond, mijn vaderland
mijn heerlijke Sloveense land
jij allermooiste, jij enige
voor mij ben je de hemel op aard'*
(Sloveens volksliedje)

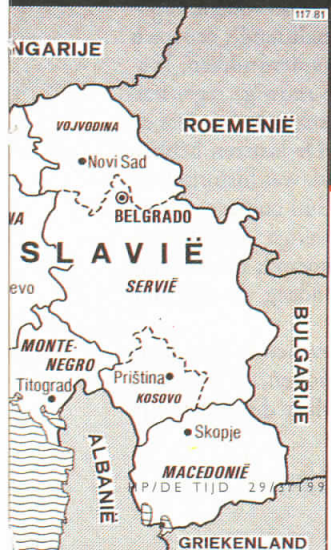
De twee miljoen inwoners van Slovenië mochten vorig jaar december in een referendum beslissen of hun land onafhankelijk moet worden. 94 procent zei 'ja', een uitslag die nu door de Sloveense politiek stapsgewijs wordt omgezet in de realiteit. Met als voorlopig hoogtepunt amendement 99, dat op 20 februari door het Sloveense parlement met een verpletterende meerderheid werd aangenomen. Slovenië zit sindsdien weliswaar nog steeds in de Joegoslavische federatie, maar heeft daarin nu de status van een 'zelfstandig, soeverein en onafhankelijk' land. De federale Joegoslavische regering heeft er niets meer te zeggen, alleen het Sloveense parlement is nog bevoegd te beslissen over alle zaken die de republiek betreffen. Het amendement stelt tevens voor Joegoslavië binnen zes maanden 'met wederzijds goedvinden te ontbinden in twee of meer staten'. Slovenië beschouwt nu alles buiten de eigen grenzen als buitenland, dus ook de Joegoslavische republieken, en past op de betrekkingen met die buitenlandse landen de internationale regels toe.

Slovenië heeft, met andere woorden, zichzelf in een confederale positie geplaatst, het laatste stadium voor de definitieve afscheiding, die binnen zes maanden moet plaatsvinden en die — als alles goed gaat — gevolgd zal worden door aansluiting bij de EG. Daarna kan het land aan *the sunny side of the Alps*, na veertig jaar 'de gevangene van de Balkan' te zijn geweest, dan eindelijk omhoogschieten in de vaart der Westeuropese volkeren.

Voorlopig echter moeten eerst nog de nodige bergen worden verzet. Eén daarvan is: hoe maak je van jezelf een echt, volwaardig land? Hoe creëer je bijvoorbeeld, om maar wat te noemen, een eigen valuta? Zo: je doet een oproep aan de bevolking al haar kleingeld bij jou thuis te deponeren, ontwerpt vervolgens een bankbiljet, maakt daarvan met behulp van een simpel kopieerapparaat een heleboel bankbiljetten, waarvan de 'tegenwaarde' gevormd wordt door de berg muntgeld (dat wil zeggen de waarde van het metaal) die zich inmiddels in je oude badkuip in de kelder heeft gevormd, je noemt de aldus ontstane valuta *lipa* (= lindeboom,

IGOR ZNIDARSIĆ

Passeport Slovenija

het symbool van Slovenië) en even later worden je vodjes van 1 lipa (f 8,70) door 250 zaken in Ljubljana geaccepteerd als geldig betaalmiddel en vind je op menige etalageruit naast de stickers van Visa en American Express een sticker met 'Wij accepteren lipa'.

De man die dit kunstje heeft geflikt is ir Bogdan Oblak. „Toen ik in het ziekenhuis waar ik werkte de waarde van bepaalde apparatuur moest inventariseren, merkte ik dat je daarbij weinig hebt aan de dinar,” legt hij uit. „Uit ontevredenheid dus over de onstabiele dinar is toen het idee ontstaan iets te creëren wat veel stabiel en betrouwbaarder was. Dat werd dus de lipa.” Hij komt met allerlei computerberekeningen en grafieken aanzetten, wijst hier en daar wat cijfers aan. „Het is nog steeds een zeer stabiele valuta. Kijk maar. Sterker nog dan de dollar. Het blijkt zelfs zo'n goede belegging te zijn dat er op dit moment geen lipa meer te krijgen is.”

Het betoog dat hij dan houdt is zo ingewikkeld — voor een leek althans — dat je de indruk krijgt tegenover een internationaal expert in monetaire zaken te zitten. Dat is Oblak dan ook min of meer, zij het op hobby-basis. Vervolgens laat hij de kelder zien, waar een enorme berg muntgeld tegen een vochtige muur opkruipt. In een ouderwetse kluis zit het andere deel van de tegenwaarde van de lipa: stapeltjes Joegoslavische maar vooral buitenlandse bankbiljetten en een aantal staven goud. Hij pakt een goudstaaf en legt die in mijn hand, met een blik van: je dacht zeker dat het geen echt goud was, hè.

Het onvermijdelijke gebeurde: er kwamen valse lipa's in omloop. Oblak liet toen nieuwe bankbiljetten ontwerpen, die hij nu in het buitenland professioneel en dus onvervalsbaar zal laten drukken. Hij is nu bezig kapitaal te vergaren door aandelen van tien lipa uit te geven, om vervolgens — als alles goed gaat — voor zo'n vijftig miljoen aan nieuwe lipa's op de markt te brengen, begeleid door een publiciteitscampagne in het blad Mladina, waarin hij een vaste monetaire rubriek heeft. Hoewel zijn BV'tje, Lipa Holding genaamd, officieel niet als een bank mag opereren, fungeert het toch als een soort kleine emissiebank, vertelt hij niet zonder trots.

Onlangs werd een heus kamerdebat gewijd aan Oblak's uitvinding. Er bestaat zelfs de kans dat de Sloveense politiek de lipa zal accepteren als de officiële nationale valuta. Er moet toch een eigen Sloveense munt komen, en waarom dan niet een al bestaande daarvoor nemen? Het lijkt een verhaal uit Duizend En Een Nacht, maar als dat gebeurt, wordt Bogdan Oblak, de hobbyist met de oude badkuip, Slovenië's nationale bankier.

Hoe complex de politieke, economische en etnische problemen in Joegoslavië op dit moment ook zijn, Slovenië blinkt daarin in ieder geval in één ding uit: het heeft als de enige volkomen homogene republiek geen etnische problemen. De problemen die Slovenië met de rest van Joegoslavië heeft hebben vooral een economische ondergrond. Als de welarendste republiek heeft Slovenië altijd het meeste moeten bijdragen aan de ontwikkeling van Joegoslavië. Hoewel betrouwbare cijfers ontbreken, zegt men dat tien procent van Slovenië's nationaal inkomen werd gebruikt voor de ontwikkeling van de armere republieken in het zuiden. Dat heeft de Slovenen altijd dwarsgezeten, te meer omdat het geld in een bodemloze put leek te verdwijnen, want die republieken zijn vandaag de dag in vele opzichten nog steeds onderontwikkeld. De collectieve gedachte in Slovenië is de laatste jaren dan ook geweest: „Als wij een onafhankelijk land waren, dan waren wij nu al lang een tweede Zwitserland.” Het is vooral deze gedachte die nu

wordt omgezet in politieke daden, en die op hevig verzet stuit bij met name het nog steeds communistische Servië.

De huidige problemen in Joegoslavië hebben alles te maken met Europa 1992. Eric Modic, 'secretary general' van de Sociaal Democratische Partij, die deel uitmaakt van Demos, de regerende coalitiepartij in Slovenië, kan dat mooi beeldend uitleggen: „Wij hebben twee, drie jaar geleden 188 voorstellen ingediend bij het federale parlement, over een nieuwe structuur voor Joegoslavië en over hechtere banden met Europa. Daarvan is er niet één aangenomen. Elke poging van Slovenië Joegoslavië dichterbij Europa te brengen is door de rest van Joegoslavië altijd geblokkeerd. Je kunt wat dat betreft Joegoslavië zien als een trein, waarvan Slovenië de locomotief is en waarvan de achterste wagons helemaal vastgeroest zijn. Ze remmen de hele trein af. Nu, na al die ver-

'Als wij een onafhankelijk land waren, dan waren wij nu al lang een tweede Zwitserland geweest.'

geefse pogingen, zijn we erachter gekomen dat de enige manier voor ons om verder te komen is: die wagons loskoppelen. Want onze economie raakt in verval. We lopen intussen twintig jaar achter bij Europa.”

Toen in mei 1980 Tito overleed, kwam je door heel Joegoslavië foto's tegen van 'de vader des vaderlands', voorzien van een schuine zwarte balk of met een bosje bloemen ernaast. Het land was in diepe rouw gedompeld. Want hij was, naast de vele andere zegeningen, de man geweest die erin geslaagd was van het immer verscheurde Balkanland eindelijk een eenheid te maken.

Maar die eenheid bleek al spoedig slechts een tijdelijke illusie te zijn geweest. Alle oude vetes tussen de verschillende volken, republieken en etnische minderheden, die Tito gedurende een paar decennia vaak met harde hand had weten te onderdrukken, laaiden de komende jaren weer op, met name de eeuwige tegenstelling tussen de dogmatische en centralistisch denkende Serviërs en de liberale en westers georiënteerde Slovenen. De laatsten hebben zich in de federatie eigenlijk nooit thuis gevoeld, wat historisch en cultureel gezien wel enigszins begrijpelijk is. Hun cultuur is sterk beïnvloed door de Germaanse, terwijl de overige republieken, door de Slovenen misprijzend 'de Balkan' genoemd, eeuwenlang onder Turkse invloed hebben gestaan en vandaag de dag nog steeds een oriëntaalse sfeer ademen.

Mede door deze cultuurkloof hebben de Slovenen in hun hang naar 'westerse dingen' altijd alleen gestaan binnen de federatie, slechts ten dele begrepen door de Kroaten. Maar die tijden zijn

nu dus voorbij. In het voorjaar van 1990 hield Slovenië als eerste republiek vrije verkiezingen, die gewonnen werden door Demos. Belangrijkste programmapunt: een onafhankelijk Slovenië.

Wat een land ook nodig heeft, om nog maar wat te noemen, zijn eigen postzegels. Ook hier blijkt het particuliere initiatief niet stil te kunnen zitten. Onlangs heeft een slimmerik Sloveense postzegels ontworpen en gedrukt en vervolgens heeft hij, bij wijze van test, een stapel met die postzegels gefrankeerde brieven op de post gedaan. Maar ze werden door de blijkbaar onuitroeibare apparatsjiks op de Sloveense postkantoren onderschept als zijnde niet gefrankeerd. Een aantal brieven echter had het geluk aan hun scherpe blik te ontsnappen, en die werden door de Sloveense postbodes, kennelijk minder plichtsgetrouw dan hun

IGOR ZNIDARSIC

bazen, keurig bezorgd.

Nog meer particulier initiatief in het pre-zelfstandige Slovenië, veelal ontstaan uit financiële overwegingen: sleutelhangers met het lindeboombladje, autostickers met *Europa, SL* en *Slovenië, mijn land* (vinden gretig aftrek) en voorsnog onbruikbare paspoorthoesjes met in gouden letters *Passeport Slovenija*. Maar de meeste dingen die een land nodig heeft om voor vol te worden aangezien kunnen alleen door de politiek gerealiseerd worden. En die werkt een stuk trager, omdat die dingen nu eenmaal moeilijker te realiseren zijn. Een paspoort bijvoorbeeld. Hoewel Slovenië's premier Lojze Peterle in een interview heeft gezegd dat de Slovenen eind dit jaar een eigen paspoort zullen hebben (een dummie is er al), valt dit ten zeerste te betwijfelen. Want dat Sloveense paspoort zal in het buitenland alleen geldig zijn als Slovenië door de internationale gemeenschap volkenrechtelijk wordt erkend. En dat zal weer alleen gebeuren als Slovenië zich niet eenzijdig van Joegoslavië afscheidt maar 'met wederzijds goedvinden'. De overige republieken moeten het er dus mee eens zijn. En of dat zal gebeuren is nog maar de vraag, gezien de steeds hoger oplopende ruzies in de federatie. Als het al gebeurt, dan zal Joegoslavië Slovenië alleen laten gaan tegen een bepaalde prijs. Die 'alimentatie' zal uiteraard zo hoog mogelijk zijn.

Slovenië is nu van plan met amendement 99 in de hand met de andere republieken te gaan onderhandelen over de verdeling van de binnen- en buitenlandse schulden en over de verdeling van het vermogen van Joegoslavië. Als de republieken niet akkoord gaan

met dergelijke onderhandelingen, „dan zal Slovenië toch gedwongen zijn de afscheiding van Joegoslavië eenzijdig door te voeren,” verduidelijkt president Kucan onlangs, zonder uit te leggen hoe het dan verder moet. Want in dat geval maakt Slovenië geen aanspraak op het vermogen, waaronder ook openbare gebouwen, hotels, (staats)bedrijven, ambassades et cetera vallen. Alles wat het eigendom is van Joegoslavië blijft dan van Joegoslavië, terwijl Slovenië ook nog eens de internationale erkenning moet ontberen en ergens tussen 'to be or not to be a real country' in zweeft. Wat te doen in zo'n totaal onoverzichtelijke situatie weet voorsnog niemand.

Wie zich deze problemen goed lijkt te realiseren is Jozé Skolc, voorzitter van de grootste oppositiepartij in Slovenië, de Liberaal Democratische Partij („We hebben contacten met D66”): „De Sloveense politiek wil de verzelfstandiging bereiken zonder rekening te houden met wie dan ook, onder het mom van: dat is het onaantastbare recht van het Sloveense volk. Het gaat allemaal zonder na te denken, er is geen enkele strategie. Het enige wat Demos eigenlijk doet is amendementen door het parlement jagen, zonder dat ze in staat zijn concrete oplossingen te realiseren.

Neem bijvoorbeeld de schulden. Er is nog steeds geen balans gemaakt van die materieel-financiële verplichtingen. Men weet gewoon niet wat er precies achter die schulden zit. Er is nog helemaal niet over gepraat, hoe je dat moet gaan verdelen. Een nieuwe grondwet is ook nog steeds niet gerealiseerd. In Slovenië heerst er een sterk verlangen naar onafhankelijkheid — terecht — maar helaas staan daarachter nog niet genoeg dingen klaar die dat mogelijk moeten maken. We hebben niet eens de infrastructuur die nodig is voor een zelfstandige status. Bovendien is dit land te arm om die rekening te kunnen betalen. Maar dit soort kritische geluiden hier uitspreken is nogal problematisch. Je wordt zo gebrandmerkt als landverrader.”

Slovenië heeft nu voorgesteld 2,7 miljard van de zestien miljard dollar aan buitenlandse schulden van Joegoslavië op zich te nemen. Tegelijkertijd zou Slovenië dan aanspraak maken op twintig procent van het vermogen van Joegoslavië. Er doen in anti-Sloveense kringen echter geruchten de ronde dat het IMF, de Wereldbank en de westerse landen van Slovenië zullen eisen dat het ook de schulden van de andere republieken op zich neemt, of althans gedeeltelijk, omdat die republieken zo arm zijn dat er geen cent te halen valt. Het argument van Slovenië om deze eis achterwege te laten zou kunnen zijn: dan kun je fluiten naar al je centen, want die last kunnen wij economisch nooit dragen, het is dus beter je tevreden te stellen met alleen ons eigen deel, want dan krijg je tenminste iets.

Ook altijd handig voor een land om te hebben: een eigen leger. Maar daar is niet iedereen in Slovenië het over eens. Jozé Skolc: „Wij denken dat een leger opbouwen financieel niet mogelijk is, en aangezien een leger een van de weinige dingen is waar een land zonder kan, zijn wij ervoor van Slovenië een gedemilitariseerde zone te maken.”

Demos wil wel een Sloveens leger op poten zetten. Qua mankracht is dat geen probleem: je laat de dienstplichtigen in plaats van elders in Joegoslavië gewoon in Slovenië dienen. Maar in materiële zin zal het wel een probleem worden, gezien de prijskaartjes die er aan modern wapentuig hangen. Zo ver is het echter nog lang niet. Eerst moet het Joegoslavische leger zich terugtrekken uit Slovenië. De republiek heeft de financiële bijdrage aan het leger al vermindert en heeft het leger onlangs gevraagd een derde van de objecten in Slovenië voor de herfst te verlaten. Aangezien bezuinigen voor het leger de enige manier is om het hoofd boven water te houden (of het moet de macht overnemen), wordt verwacht dat aan deze oproep gehoor zal worden gegeven.

Nog iets waar een land niet zonder kan: vrienden. Vele landen zijn inmiddels bezocht door de Sloveense politici. Het gaat veelal om 'beleefheidsbezoeken' zonder politieke waarde. Want er is

Passeport Slovenija

voorlopig nog geen land ter wereld dat Slovenië officieel steun durft te betuigen, omdat dat door de separatistische elementen in het eigen land wellicht verkeerd zou kunnen worden geïnterpreteerd. Onlangs had premier Peterle in Brussel ook een onderhoud met Lubbers. Nederland zal binnenkort het voorzitterschap van de EG bekleden, en het zal in die periode zijn — als alles goed gaat — dat Slovenië toenaderingen tot Europa zal zoeken. Aan het onderhoud heeft Peterle, zoals hij op de Sloveense TV verklaarde, 'een positief gevoel' overgehouden.

Terwijl de wereld de ontwikkelingen in de Balkan met grote terughoudendheid gadeslaat — niemand wil zijn vingers branden — worstelen de Sloveense politici met hun eerste echte jaarbegroting, en daarbij staan ze van alle kanten onder vuur. Iedereen vindt natuurlijk dat-ie er maar bekaaid vanaf komt, van de wegebouwers tot het onderwijs. Tegelijkertijd wordt zo'n beetje alles wat nu al aan Europa aangepast kan worden stapsgewijs naar een westers niveau getild, van het verzekeringstelsel tot de huurprijzen en van het belastingstelsel tot de bediening in winkels en restaurants, die — in tegenstelling tot nog niet zo lang geleden — bijzonder alert en vriendelijk is. Ook qua uiterlijk is Ljubljana, via een grondige restauratie van de oude binnenstad, zich aan het voorbereiden op 1992, wetend hoe veeleisend Europa is.

De privatisering van de staatsbedrijven daarentegen — en pas als die rond is kan aansluiting bij de EG volgen — verloopt maar moeizaam, en heeft nu al voor een werkloosheidscijfer van zes procent gezorgd (een jaar geleden was dat nog drie procent). Er staat Slovenië een diepe economische en sociale crisis te wachten. De levensstandaard zal volgens voorspellingen met dertig procent dalen. Het is de prijs voor de vrijheid, die de Slovenen best bereid zijn te betalen, in de veronderstelling verkerend dat de standaard na enige tijd weer zal stijgen en — als alles goed gaat — ooit een westers niveau zal bereiken.

Een eigen vlag, ook onontbeerlijk. Toch wappert voor het Sloveense parlamentsgebouw in Ljubljana nog steeds de Joegoslavische vlag met in het midden de rode ster, op dit moment zo'n beetje het meest verfoeide symbool in Slovenië. De reden voor deze discrepantie is dat de politiek het nog niet eens is kunnen worden over hoe die nieuwe Sloveense vlag eruit moet gaan zien. Over de kleuren — blauw, wit, rood — zijn de meningen niet echt verdeeld. Maar dat symbool, wat moet daarvoor in de plaats komen? Het lindeboomblaadje, vindt de een. De *Triglav* (symbool voor de hoogste berg in Slovenië), meent een ander. Maar er zijn ook minder radicalen, die vinden dat de Joegoslavische vlag voorlopig nog gewoon zo moet blijven hangen, want met provocaties bereik je niets. Veelzeggend detail: het vruchteloze kamerdebat over de nieuwe vlag werd gehouden diezelfde middag dat het parlement met een verpletterende meerderheid amendement 99 aannam.

Er moet de Sloveense politici in ieder geval wel één ding nagegeven worden: ondanks de vele provocaties van Servië de afgelopen jaren, bijvoorbeeld proberen rellen uit te lokken die dan als alibi zouden kunnen dienen voor een legeringrijpen, zijn alle ontwikkelingen in Slovenië tot nu toe uiterst vreedzaam verlopen. Geen ruziënde politici, geen protestdemonstraties, geen politievertoon, geen tanks in de straten.

Wat de Sloveense politiek niet nagegeven kan worden is overzichtelijkheid. Het enorme politieke apparaat, een erfenis van het socialistisch verleden, telt drie kamers met elk zo'n tachtig tot ne-

gentig leden, vier 'members of the presidency', drie vice-presidenten, tegen de dertig ministers, drie kamervoorzitters, waarvan twee zich op hun werkplek te pletter lijken te vervelen, en nog een reeks hooggeplaatste functionarissen van wie je de precieze functie ook na een langer verblijf in het land niet duidelijk wordt. Het komt voor dat twee ministers zich zonder het van elkaar te weten op elkaars terrein begeven en vervolgens over hetzelfde onderwerp totaal verschillende uitlatingen doen in de pers. De bedoeling is dat dit politieke apparaat te zijner tijd tot westerse proporties zal worden teruggebracht.

Wie dan zeker van werkgever zal moeten wisselen is het lieve meisje met het Boticelli-gezicht, dat ik in het voorjaar van 1988 voor het laatst zag. Ze zat toen nog achter de kassa in een boekenzaak (en was daarnaast politiek actief in haar woonplaats, een

IGOR ZNIDARŠIČ

stadje niet ver van Ljubljana). Nu zit ze voor een twee keer modaal salaris in het Sloveense parlement. Een nogal radicale overgang, zeker voor iemand die voor de echte politiek totaal ongeschikt is — ze zegt het zelf. „Toen, eind jaren tachtig, heerste er saamhorigheid tussen de verschillende groeperingen die naast de officiële politiek opereerden. Het was wij tegen hen. Er was gedrevenheid, en motivatie. En er waren duidelijke resultaten. Maar na de vrije verkiezingen is dat allemaal veranderd. Die saamhorigheid is weg, nu de macht bereikt is. Er wordt alleen maar gepraat, eindeloos vergaderd, resultaten zijn er nauwelijks nog. Ik weet nu vaak niet meer waar ik het voor doe. En ik zie ook overal het conservatisme weer terugkomen.” Ze overweegt bij de volgende verkiezingen niet meer van de partij te zijn en weer terug te gaan naar haar eigen vakgebied: de psychologie.

Hoewel zij natuurlijk niet representatief is voor de gehele Sloveense politiek, bestaat die voor een niet onaanzienlijk deel toch uit nog jonge mensen, veelal begin dertigers, afkomstig uit de plaatselijke gemeentepolitiek of uit de voormalige 'verzetsgroepen', die de politiek met de grote P vaak slechts kennen uit de collegebanken. Hoewel dit bij een buitengewoon moeilijke opgave als het creëren van een nieuw land aan de ene kant als een handicap kan werken, is het aan de andere kant wellicht ook een voordeel. Want een door de wol geverfde politicus zou zich misschien wel tienmaal bedenken voor hij aan zo iets zou beginnen. En dan zou dat 'tweede Zwitserland' er hoogstwaarschijnlijk nooit komen. Nu misschien wel — als alles goed gaat.